

BØKER

KRIGSFORBRYTEREN

Oppgjøret med Gerhard Flesch

Av Tor Busch

Museumsforlaget

Trondheim 2022

317 s

ISBN 9788283051391



HVORDAN RETTFERDIGJORDE SD-KOMMANDØR GERHARD FLESCH SINE HANDLINGER?

Biografisjangeren tilbyr et prisme å se historien gjennom: Alt brytes og spaltes gjennom det ene mennesket. Individets historie i samtiden opptar mange. Dette gjelder også forfatteren og professor emeritus Tor Busch. I sin forrige bok var han opptatt av motstandskampen i Trondheim. I denne boken er fokuset på rettsoppgjøret mot SD-kommandøren Gerhard Flesch. Som en del av den tyske okkupasjonsmakten hadde han ansvaret for sikkerhetspolitiets virksomhet i et område som strakk seg fra Dombås i sør til Bodø i nord. Flesch var en hatet og fryktet politisjef med et særlig agg til jøder. En mulig forklaring på dette er at han selv hadde jødiske aner og derfor opptrådte så aggressivt overfor norske jøder, slår forfatteren fast.

HVORDAN FORKLARER VI NAZISMENS ONDSKAP?

Busch tar oss med til Fleschs barndom og oppvekst i en tidsepoke hvor nazismen var under oppbygging, og hvor Adolf Hitlers tankegods spred-



Gerhard Flesch (1909-1948) sammen med fylkesfører i Trøndelag, Henrik Rogstad, på NS' landsmøte på Stiklestad i juli 1944. Flesch, som var jurist, kom til Norge i april 1940. Han var først leder for det tyske sikkerhetspolitiet i Bergen, fra oktober 1941 i Trondheim - med ansvaret for området fra Dombås i sør til Bodø i nord. Flesch ble dømt til døden og henrettet på Kristiansten festning i Trondheim februar 1948. (Bildeieier: Levanger Fotomuseum. Fotograf: Per Renbjør.)

te seg som ringer i vannet. Spørsmålet er om hovedpersonen selv ble et offer for utviklingen, tankegangen og systemet? Dette er ledetråden i historien om krigsforbryteren Gerhard Flesch. Med sin forskerbakgrunn fra organisasjon

og ledelse ved NTNU har forfatteren kanskje bedre forståelse for en slik analysemodell enn historikere flest. Boken bygger på omfattende studier av rettsdokumenter som ble gjort tilgjengelig i 2015, og norske aviser fra

tidsrommet 1945-48. Dessverre finnes det ikke noen stenografiske referater fra rettsaken, noe som vanskeliggjør dokumentasjonen på hva som ble sagt. Likevel gir avisene en solid dekning av prosessen. Det er komplekse

spørsmål som reises i denne boken. Hvordan kunne etterforskerne utforme en omfattende tiltale i en situasjon hvor de fleste dokumenter ble tilintetgjort før kapitulasjonen? Hvilke argumenter brukte hovedpersonen for å rettferdiggjøre sine handlinger? Det kan også stilles spørsmål om hvorfor Flesch ikke ble stilt til ansvar for sin deltakelse i holocaust. Forfatteren påpeker vanskelighetene det norske rettssystemet hadde med å håndtere en så omfattende prosess mot de tyske krigsforbryterne, og hvilke holdninger disse ble møtt med.

Som lesere får vi ingen entydige svar på disse spørsmålene, men vi får et godt bilde av hvilke utfordringer aktoratet møtte under rettsoppjøret. Ved å fokusere på én person gir boken et godt og dekkende bilde av henholdsvis krigsforbryteren, ofrene, etterforskningen, rettssaken og dommen.

TORTURISTEN I BERGEN

Ved ankomsten til Bergen våren 1940 gjorde Flesch det klart at okkupasjonsmakten i henhold til folkeretten kunne forlange at det norske politiet skulle samarbeide med de tyske myndighetene. For å teste ut hvor langt han kunne gå, fikk han politiet i Bergen til å inndra radioapparatene til den jødiske delen av befolkningen. Samtidig etablerte han en liaisonordning til det norske politiet, som ble trukket svært langt. Det tyske sikkerhetspolitiet i Bergen kjente hverken språket, landet, kultu-

ren eller byen. Derfor var det nødvendig å bygge opp et tett angivernet som skulle infiltrere Hjemmefronten og avsløre «Englandsfarten». Denne virksomheten satte spor etter seg. Skjerpet forhør ble satt i system, og Fleschs opptreden overfor halvjøden Herman Steinfeld er rystende lesning.

Men det var likevel i Trondheim Gerhard Flesch viste seg som en av de mest aktive og skånselløse kommandørene i det tyske sikkerhetspolitiet under okkupasjonen. Han spredte frykt selv i egne rekker og vek ikke tilbake for tortur, represalier og terrordrap. Samtidig slår forfatteren fast at uten et nett av nordmenn som lot seg overtale til å tyste på sine landsmenn, hadde okkupasjonsmakten møtt langt større utfordringer. For Flesch var Rinnan-banden det viktigste innhentings- og terrororganet, noe som kommer tydelig frem under rettssaken.

RETTSOPPGJØRET

Selv om oppjøret med krigsforbryterne skjedde regionalt, ble det gjennomført en del rettssaker i Oslo etter krigen som fikk konsekvenser for rettsprosessene i resten av landet. Det gjaldt spesielt spørsmålet om gjeninnføringen av dødsstraff. Mens rettsoppjøret pågikk, ble det heftig debattert i alle hjørner av det norske samfunnet. Buschs gjennomgang av denne debatten fremstår som forbillig. Påtalemyndighetene var ikke villig til å ta ut tiltale mot Gerhard Flesch for hans delta-

kelse i arrestasjon og deportasjon av jøder og hans bruk av det tyske rettssystemet til å dømme nordmenn til døden. Likevel var det nok av saker å ta fatt på for å få ham dømt. I likhet med mange andre høyere SS-offiserer var Flesch dyktig til å dekke sine spor. Som jurist kjente han både folkeretten og tysk straffelov, så han visste godt hva han ikke måtte bli tatt for. Etterforskningen mot kommandøren tok derfor lang tid, faktisk over ett år, og tiltalen ble først ferdig sommeren 1946. Den inneholdt syv punkter som alle omfattet ordre om drap på fanger. I tillegg til disse drapene var påtalemyndighetene på jakt etter bevis for at tiltalte hadde gitt ordre om å anvende tortur under avhørene.

TILTALLEN

Tiltalen mot Flesch forelå den 25. juni 1946. Han ble gjort kjent med denne to dager senere, og etter å ha gått igjennom tiltalen bestred han samtlige anklagepunkter. Rettssaken tok til 4. november 1946 og pågikk frem til 2. desember samme år. Dommen var enstemmig. SD-kommandøren ble idømt lovens strengeste straff, dødsstraff. Flesch anket til Høyesterett og fikk oppnevnt høyesterettsadvokat Adam Hiorth som forsvarer. Gerhard Flesch hadde selv vært en aktiv del av forsvaret under rettssaken og fikk anledning til å holde sin egen prosedyre på tysk, som så ble oversatt av tolker – noe som naturligvis satte sitt preg på prosessen. Som jurist hånd-

terte han alle fagtermene, og tolken hadde tidvis problemer med å følge med. Tilhørerne som kunne tysk, fikk dermed et bedre bilde av hva som ble sagt. Flesch var i tillegg svært grundig og holdt et innlegg på mellom fem og seks timer. Et hovedpoeng i hans prosedyre var at han burde vært dømt i en krigsrett som hadde innsikt i krigens lover og internasjonal rett, og ikke i en norsk rett uten erfaring med hva som var gjeldende lov i en krigssituasjon. Kontrasten til forholdene i de tyske krigsrettene mot norske tiltalte er iøynefallende. Her kunne forfatteren gjerne tatt med noen eksempler fra rettsvesenet i Hitler-Tyskland for å synliggjøre forskjellene. Baard Herman Borge og Lars-Erik Vaale hevder at rettsoppjøret 1945–64 satte Grunnloven på den største prøve noensinne. For å kunne straffe NS-medlemmer, utenlandske krigsforbrytere og andre slik myndighetene og opinionen ønsket, ble rettsgarantiene i flere tilfeller bevisst unngått ved hjelp av nye og vide tolkningsmåter. Det var i alle fall ikke tilfelle i rettsoppjøret mot Gerhard Flesch. Hans dødsdom for krigsforbrytelser i henhold til folkeretten står seg fortsatt.

Tor Busch har en fortellerstemme som bærer, og en narrativ kraft. Fascinasjonskraften i hans bok ligger ikke i pretensios teori, men i presis avgrenset empiri. Anbefales.

Sven-Erik Grieg-Smith (S)